

РОЗДІЛ 9. МАТЕМАТИЧНІ МЕТОДИ, МОДЕЛІ
ТА ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЕКОНОМІЦІДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ЕКОНОМІЧНИХ КОЛИВАНЬ
НА СТАН СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

STUDY OF ECONOMIC FLUCTUATIONS ON THE SOCIO-ECONOMIC SYSTEM

УДК 338.22.021.4

Кудрицька Ж.В.к.е.н., доцент кафедри економічної
кібернетики
Національний авіаційний університет
Різник В.В.
магістр
Національний авіаційний університет

Статтю присвячено дослідженню коливань інфляційних процесів в Україні в умовах циклічності. У статті розглянуто етапи розвитку інфляційного процесу, виділено закономірності розвитку інфляції в Україні, а також охарактеризовано зв'язок інфляційних та циклічних коливань соціально-економічної системи України.

Ключові слова: інфляція, інфляційні процеси, соціально-економічна система, інфляційні коливання, циклічність.

Статья посвящена исследованию колебаний инфляционных процессов в Украине в условиях цикличности. В статье рассмотрены этапы развития инфляционного процесса, выделены закономерности раз-

вития инфляции в Украине, а также охарактеризованы связь инфляционных и циклических колебаний социально-экономической системы Украины.

Ключевые слова: инфляция, инфляционные процессы, социально-экономическая система, инфляционные колебания, цикличность.

The article studies the fluctuations of inflation in Ukraine in terms of recurrence. In the article the stages of inflation, isolated patterns of inflation in Ukraine, and also described the relationship of inflation and cyclical fluctuations socio-economic system of Ukraine.

Key words: inflation, inflation, socio-economic system, inflation fluctuations, cyclicity.

Постановка проблеми. Одним з найвагоміших завдань, що постали перед урядом України сьогодні, є стабілізація економічних процесів для стабільного розвитку національної економіки. Інфляцію вважають нині найголовнішою загрозою для України, навіть більшою, порівняно зі скороченням темпів економічного розвитку. Саме тому на сучасному етапі розвитку економіки в Україні надзвичайно актуальним є питання щодо форм вияву та закономірностей розвитку інфляції в Україні.

Показники інфляції впливають на всю соціально-економічну, фінансову та банківську політику. З нею пов'язані соціальні питання: індексація пенсій та допомог, зростання заробітної плати тощо; складання економічних програм на мікротамакрорівнях; визначення процентних ставок, у тому числі облікової ставки Національного банку України; взаємовідносини з міжнародними фінансовими організаціями, які надають великого значення рівню інфляції та виконанню зобов'язань щодо його зниження.

Проблема інфляції посідає важливе місце в економічній науці, оскільки її показники та соціально-економічні наслідки відіграють серйозну роль в оцінці економічної безпеки країни. Актуальність цього питання в сучасних умовах досить очевидна і визначається необхідністю з'ясування форм вияву, етапів розвитку і закономірностей реалізації інфляційних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основу теоретичного вивчення інфляційних процесів та методологічну базу аналізу даного явища заклали у своїх працях С. Брю, Р. Габбард,

Дж. Гелбрейт, Г. Глен, Х. Джонсон, Е. Дане, Р. Дорнбуш, Ф. Кейган, Дж. М. Кейнс, Р. Коуз, Р. Куєн, Дж. Ло, Дж. Локк, К. Макконелл, Г. Манків, А. Маршалл, Дж. Мілль, В. Нордхаус, А. Піг, Д. Рікардо, Дж. Сакс, П. Самуельсон, Е. Там, Дж. Тобін, У. Торн, Е. Фелпс, І. Фішер, Дж. Френкель, М. Фрідмен, Б. Хансен, Д. Юм та ін. Вітчизняні та зарубіжні вчені досліджували сутність та причини інфляції, показники та засоби вимірювання інфляції, розглядали еволюцію поглядів на сутність та природу походження інфляції, також накопичили достатній досвід з моделювання інфляційних процесів.

Постановка завдання. Проблема інфляції має значні соціально-економічні наслідки, а тому важливим завданням є пошук нових підходів до застосування адекватного математичного інструментарію для оцінки й прогнозування інфляції в умовах фінансової кризи. Зі зміною економічних умов інфляційні процеси потребують принципово нових підходів щодо управління ними та дослідження чинників, які впливають на розвиток інфляційних процесів. Оскільки інфляція є складним багатофакторним явищем, доцільно досліджувати інфляційні процеси загалом, урахувавши також час, вплив інших економічних факторів, інфляційні очікування тощо.

Методом даної статті є дослідження та виявлення закономірностей розвитку інфляційних процесів в Україні в умовах циклічності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інфляція – це складне багатофакторне явище, яке характеризує порушення відтворювального процесу, виступає результатом макроекономічної

нестабільності, певного дисбалансу між сукупним попитом і сукупною пропозицією і притаманна економіці, що використовує паперово-грошовий обіг [1].

Під інфляційним процесом доцільно розуміти процес поступового зростання цін в економіці країни. Розвиток інфляційного процесу історично, як зазначають Л.Є. Фурдичко та Л.О. Фурдичко проходить два етапи:

на першому з них темпи знецінення паперових грошей відстають від темпів зростання паперової маси, тому дезорганізуючий вплив інфляції на виробництво, торгівлю, кредит і грошовий обіг виявляється ще не повною мірою. Тимчасово навіть може створюватись специфічно висока кон'юнктура ринку, основою якої насправді є інфляція;

на другому етапі інфляційний процес різко прискорюється, темпи зростання суспільного виробництва починають відставати від знецінення паперових грошей, а інфляційне переповнення каналів грошового обігу стає очевидним [2, с. 31]

Деякі науковці найбільш значимими чинниками формування інфляційних процесів в Україні вважають монетарні показники [3], валютний курс, дефіцит бюджету [4], ціни, що встановлюються адміністративно [3], та рівень заробітної плати [2]. Немонетарні фактори інфляції визначають вирішальними представники Національного банку України.

До основних немонетарних факторів В. Литвицький додає ще неврожаї, цінові флуктуації на ринку нафтопродуктів, передвиборчі інфляційні та девальваційні очікування [5]. Безперечно, Україна,

як активний споживач імпортованих енергоносіїв, наражається на ризик зовнішньої інфляції, принесеної в економіку через ціни на нафту, нафтопродукти, газ, сировину, що імпортується з-за кордону [6].

О. Щербак вбачає причини інфляції в несприятливих умовах господарювання, бюрократизмі, монополізації економіки [7]. Цікавим дослідженням причин коливань є явище інертності рівня цін в Україні, досліджене О. Білан та М. Россі [8]. Розвитку інфляційного процесу в Україні має певні закономірності (рис. 1).

Розрізняють такі стадії економічного циклу: пожвавлення, зростання, рецесія і депресія [9, с. 417]. Кожна з них має свої риси, що стають характерними для економіки, коли вона входить у ту чи іншу з перерахованих стадій. Останній раз фаза пожвавлення була характерною для України у 1999-2004 рр. [10, с. 51].

Стадія зростання характеризується (2004-2007 рр. [10, с. 51]) тенденціями у економічній сфері такими, як: зростання рівня відсоткової ставки у банківській системі та відповідно вартості виробничих і фінансових активів; збільшення рентабельної діяльності господарських структур, яка досягає свого максимуму порівняно з іншими стадіями економічного циклу.

Для стану рецесії характерне стрімке зростання вартості капіталу та активів, їх ціни досягають максимальних значень, обмежуючи можливість фінансування діяльності суб'єктам господарювання, що не дозволяє їм отримувати високі прибутки та є причиною збитковості багатьох із них [9, с. 417].

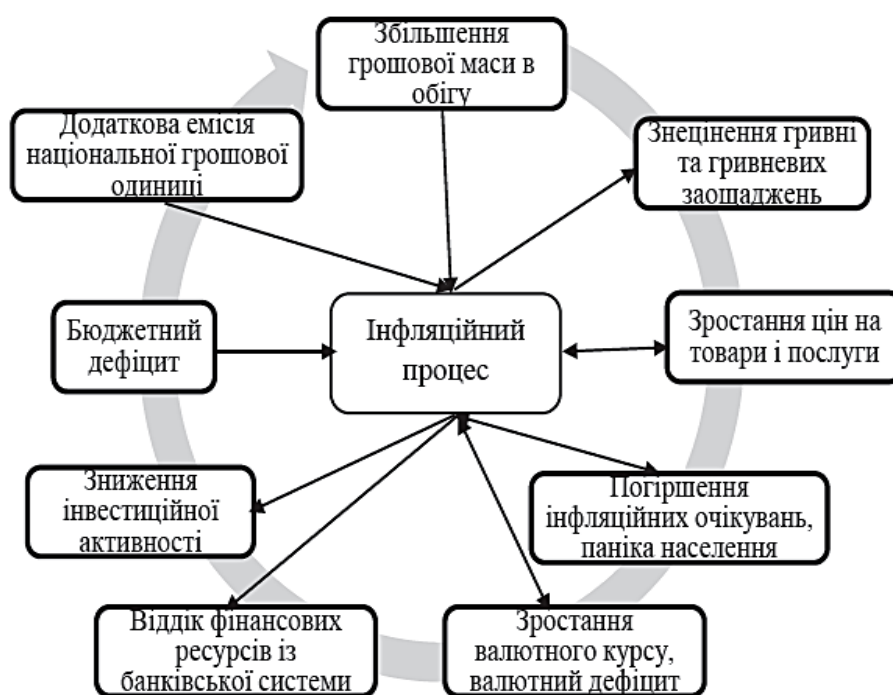

Рис. 1. Закономірності розвитку інфляції в Україні

Економічна депресія характеризується падінням рівня відсоткових ставок, вартості активів, рівнів доходів суб'єктів економіки та прибутковості підприємницьких структур [9, с. 417]. Фаза депресії триває в Україні з моменту закінчення першої хвилі світової фінансової кризи 2008-2009 рр., тобто з 2010 р. (рис. 2).

Під час кризи 2008-2009 років падіння реального ВВП супроводжувалося істотним зниженням темпів інфляції, а девальвація гривні з 5,05 до 7,99 грн/дол. не мала принципового впливу на цінову динаміку. У 2010–2011 роках спостерігається відносна стабілізація темпів інфляції у межах 10 %, однак у 2012-2013 роках економіка знов увійшла у фазу рецесії, а інфляція знизилася до історичного мінімуму. З травня 2012-го до жовтня 2013 року річний плинний рівень інфляції коливався у межах від мінус 1,2 % до 0 %, тобто мала місце дефляція. Суттєвий вплив на забезпечення низького темпу інфляції протягом 2010-2013 років мало підтримання стабільного курсу гривні. Цінова кон'юнктура в Україні мала дезінфляційний характер до кінця 2013 року (рис. 3).

Новий девальваційний шок відбувся у лютому 2015 року, коли курс сягнув до 30,01 грн/дол. на офіційному та до 40 грн/дол. на тіньовому ринках та спровокував інтенсивне зростання внутрішніх цін і розвиток галопуючої інфляції (у квітні 2015 року річний рівень інфляції сягнув 60,9 %).

Внаслідок скорочення доходів населення (темпи падіння реальної за-робітної плати у 2015 році досягли свого історичного мінімуму – мінус 30 %), зниження платоспроможного попиту, зокрема через жорстку монетарну політику, на кінець 2015 року темпи зростання цін знизились до 43,3 %, проте залишались у фазі галопуючої інфляції. Продовження дії зазначених вище антиінфляційних чинників, висока база порівняння рівня цін, а також підтримка валютної стабільності при-

звели до подальшого уповільнення темпів зростання цін. Споживча інфляція у червні 2016 року (у річному вимірі) становила 6,9 %. За збереження існуючої спрямованості монетарної політики зростання ВВП у 2016 році не перевищило 11 %.

У листопаді 2016 року споживча інфляція становила 1.8% м/м, у річному вимірі – сповільнилася до 12.1%. Така динаміка річної інфляції в цілому була очікуваною і відповідала прогнозу Національного банку, опублікованому в Інфляційному звіті (жовтень 2016), що передбачає зростання ІСЦ у 2016 році на 12%.

Сповільнення річної інфляції відбулося завдяки стрімкому зниженню інфляції сирих продуктів харчування, що було більш суттєвим, ніж прогнозувалося. Однак, дещо більшим за прогноз були зростання цін та тарифів, що регулюються адміністративно, а також базова інфляція. Закономірності розвитку інфляційних процесів в Україні систематизовано на рисунку 4.

На рисунку 5 згруповано форми вияву інфляційних процесів в Україні. Аналізуючи причини коливань, можна вважати закономірною інтенсифікацію інфляційних процесів, коли держава стимулює підприємства та населення активно використовувати імпорتنі товари. Збільшення світових цін на сировину та енергоносії, надходження іноземних позик, валюти, ввезення іноземної валюти з-за кордону і придбання її центральним банком збільшують грошову масу в країні, сприяючи тим самим знеціненню національної валюти, посилюють інфляційні процеси.

А в нашій країні закономірністю та однією з причин посилення інфляції є доларизація економіки. Долар давно став у вітчизняній економіці паралельною до гривні валютою і виконує функцію грошей (наприклад, під час купівлі нерухомості, автомобілів, предметів розкоші).

Рис. 2. Зв'язок інфляційних та циклічних коливань СЕС України

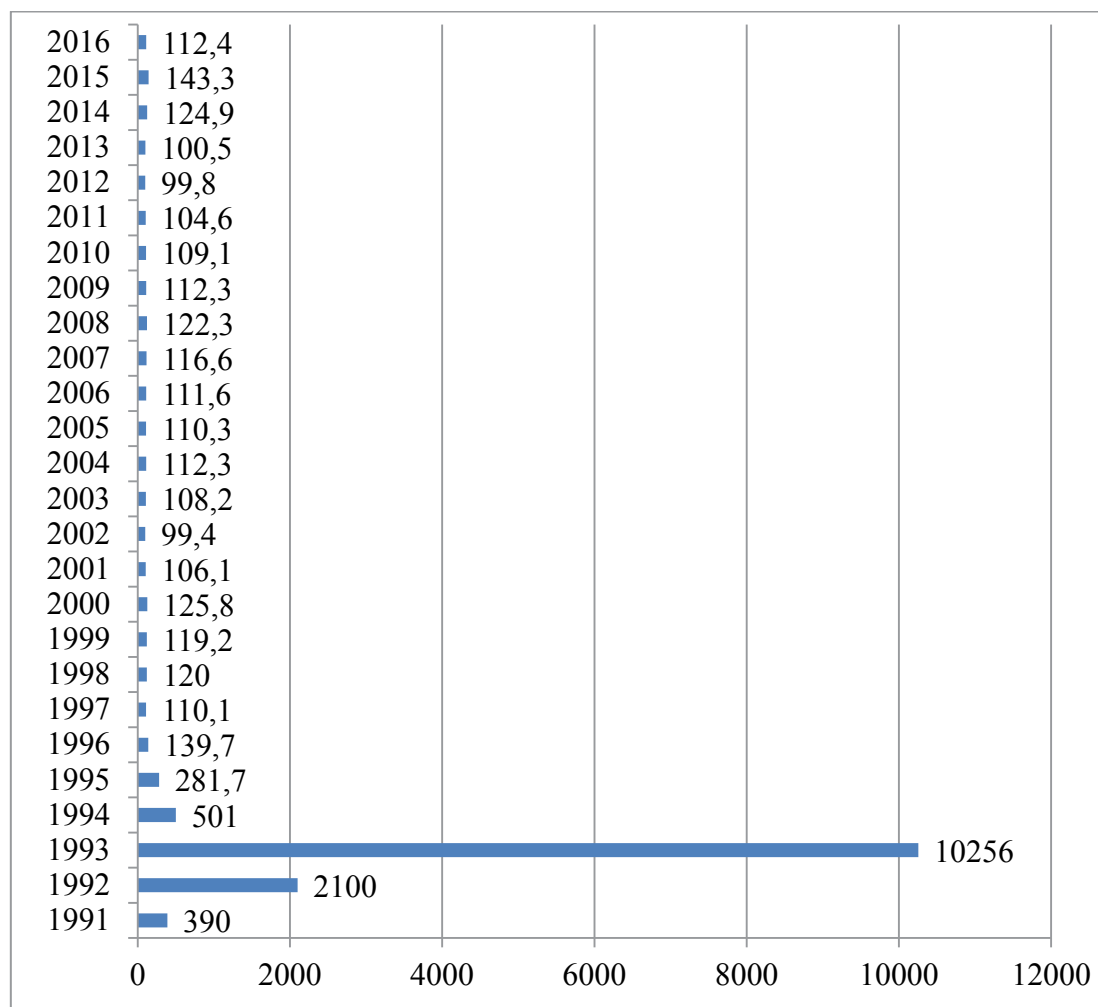

Рис. 3. Динаміка зміни показника індексу інфляції в Україні, 1991-2016 рр.

Джерело: складено авторами на основі [11]

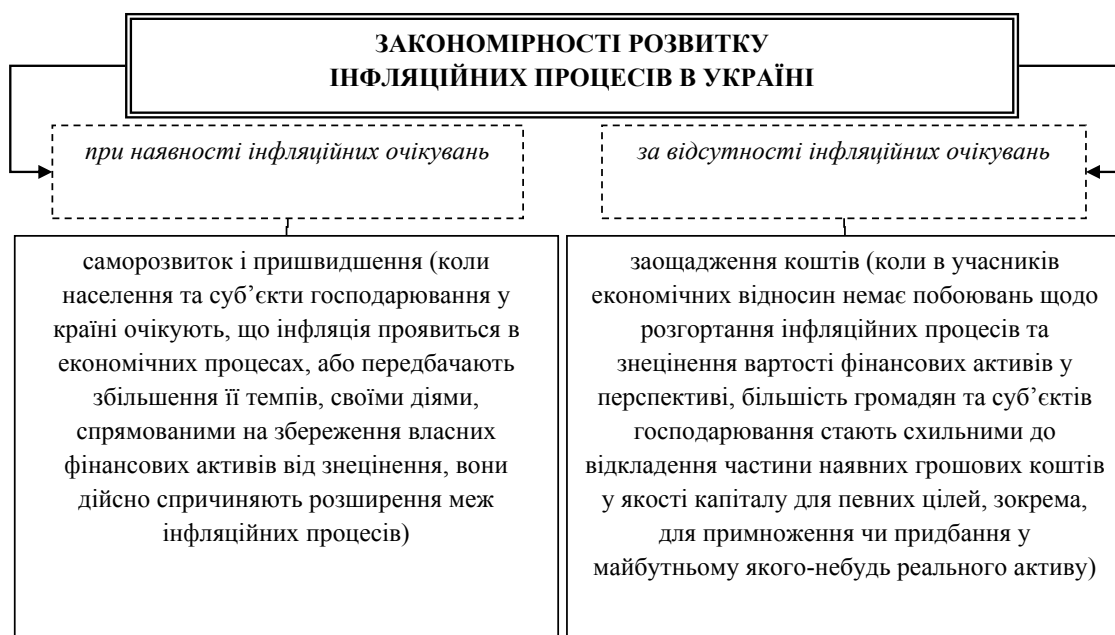

Рис. 4. Закономірності розвитку інфляційних процесів в Україні у найбільш узагальненому вигляді [12; 13]

Рис. 5. Форми вияву інфляції в Україні

Нині для України характерною стала така закономірність інфляційного процесу, як страх і паніка населення щодо того, що національна грошова одиниця незабаром повністю втратить свою купівельну спроможність. Такі адаптивні інфляційні очікування пов'язані з фактом існування політичної нестабільності, з діяльністю засобів масової інформації, втратою довіри до уряду. За умов великих інфляційних очікувань і зростання курсу іноземної валюти, населення воліє тримати свої заощадження не в національній валюті, а у доларах США або євро, що сприяє зростанню курсу цих валют та спекуляції із ними навіть без об'єктивних на те економічних причин [12; 13].

Зростання рівня інфляції в Україні постійно посилюється незбалансованістю державних доходів та витрат, наявністю дефіциту бюджету; широким використанням внутрішніх запозичень з метою покриття бюджетного дефіциту; що призводить до збільшення грошової маси в обігу, а отже, стимулює підвищення цін; зростання маси кредитних ресурсів в обігу внаслідок розширення кредитної системи; випуск в обіг не повністю контрольованих державою платіжних засобів (наприклад, облігацій внутрішньої державної позики).

Світовий, зокрема європейський досвід, свідчить про те, що ефективними інструментами боротьби з рецесією, які не призводять до зростання інфляції, є:

1) стимулювання з боку монетарної політики кредитування ефективного виробництва у реальному секторі, використання інструментів продуктивної емісії (тобто емісії грошей, що спрямовуються на розвиток реального виробництва), яка через кредитні канали сприяє зростанню виробництва, імпорт-

тозаміщенню, насиченню внутрішнього ринку вітчизняними товарами, зростанню зайнятості і заробітних плат [12; 13]. У свою чергу зростання зайнятості і заробітних плат стимулює попит та виробництво на внутрішньому ринку, що збалансовує розвиток внутрішнього ринку і стримує інфляцію;

2) стабілізація валютного курсу через реформи монетарного, валютного і банківського регулювання, спрямовані на збалансованість розвитку валютного ринку, підтримку розвитку експорторієнтованих виробництв з високою доданою вартістю і створення позитивних стимулів для заведення у країну валютної виручки експортерів.

Висновки з проведеного дослідження. Інфляція в економіці є не окремим явищем, що безпричинно виникає та зникає. Інфляційний процес перебуває у стійкому непорушному зв'язку із економічним циклом, а тому аналізуючи показник інфляції, можна визначити, на якій стадії розвитку нині перебуває економіка тієї чи іншої країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Сажина М.А. Экономическая теория: учебник для вузов [Текст] / М.А. Сажина, Г.Г. Чибриков. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Норма, 2007. – 672 с.
2. Шаповалов А. Системні особливості розвитку інфляційних процесів в Україні // Вісник Національного банку України. – 2007. – №12. – С. 3–7.
3. Лук'яненко І. Г. Проблеми діагностики класичних економетричних моделей / І. Г. Лук'яненко // Економічна кібернетика : Міжнародний науковий журнал. – Донецьк, 2004. – 3-4 (27-28). – С. 100–107.
4. Черешня Г.А. Інфляційні процеси в Україні: еволюція, сучасний стан / Г.А. Черешня, Т.В. Цвігун // Вісник Хмельницького національного університету. Серія «Економічні науки». – 2011. – Т. 2. № 2. – С. 249-252.

5. Фурдичко Л.Є. Особливості інфляції: світовий та вітчизняний досвід оцінювання її оптимального рівня / Л.Є.Фурдичко, Л.О.Фурдичко // Управління у сфері фінансів, страхування та кредиту: тези доповіді всеукраїнської науково-практичної конференції, (8-10 листоп. 2007). – Л.:Видавництво Національного університету «Львівська політехніка», 2007. – С. 30-32.

6. Свиридов О.Ю. Деньги, кредит, банки [Текст]: Учебное пособие. – Москва: ИКЦ «МарТ»; Ростов н/Д: Издательский центр «МарТ», 2006. – 480 с.

7. Болгарин І.В., Махадева Л., Штерн Г. Деякі методологічні аспекти побудови та використання моделі механізму монетарної трансмісії в Україні. // Вісник НБУ. – 2000. – №11. Стор. 4-6.

8. Андрианов В. Инфляция и методы ее регулирования // Маркетинг. - 2000. - № 5. - С. 3-13

9. Чершнев Ю.В. Динамічна модель циклічного розвитку економіки / Ю.В. Чершнев // Формування ринкової економіки. – 2011. – № 25. – С. 415-423

10. Нескородєв С. Аналіз цін та інфляції в ході «середнього» циклу національної економіки (1999–2012 рр.) / С. Нескородєв // Вісник НБУ. – 2014. – № 1. – С. 50-54.

11. Матеріали офіційного сайту Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.bank.gov.ua/.

12. Кудрицька Ж.В. Олех О.О. Основні шляхи підвищення дієвості механізму інфляційного регулювання в Україні. [Текст] / Ж.В. Кудрицька, О.О. Олех // Економіка і суспільство. – Квітень 2017. - №9. Режим доступу до журналу: www.economyandsociety.in.ua.

13. Кудрицька Ж.В. Аналіз проблем, пов'язаних з дослідженням курсу національної валюти України // Моделі управління в ринковій економіці: Зб. наук. пр. Заг. ред. та передмова Ю. Г. Лисенка; Донецький нац. ун-т. – Донецьк: ТОВ «Цифрова типографія», 2014. – Спец. вип. – 334 с. С. 90-101.

3. Lukianenko I. H. Problemy diahnostyky klasychnykh ekonometrychnykh modelei / I. H. Lukianenko // Ekonomichna kibernetyka : Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal. – Donetsk, 2004. – 3-4 (27-28). – S. 100–107.

4. Cheresnia H.A. Inflatsiini protsesy v Ukraini: evoliutsiia, suchasnyi stan / H.A. Cheresnia, T.V. Tsvihun // Visnyk Khmelnytskoho natsionalnogo universytetu. Seriiia «Ekonomichni nauky». – 2011. – T. 2. # 2. – S. 249-252.

5. Furdychko L.Ye. Osoblyvosti inflatsii: svitovyi ta vitcheznianyi dosvid otsiniuvannia yii optymalnogo rivnia / L.Ye.Furdychko, L.O.Furdychko // Upravlinnia u sferi finansiv, strakhuvannia ta kredytu: tezy dopovidi vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii, (8-10 lystop. 2007). – L.: Vydavnytstvo Natsionalnogo universytetu «Lvivska politekhnikha», 2007. – S. 30-32.

6. Sviridov O.Yu. Den'gi, kredit, banki [Tekst]: Uchebnoe posobie. – Moskva: IKTs «MarT»; Rostov n/D: Izdatel'skiy tsentr «MarT», 2006. – 480 s.

7. Bolharin I.V., Makhadeva L., Shtern H. Deiaki metodolohichni aspekty pobudovy ta vykorystannia modeli mekhanizmu monetarnoi transmisii v Ukraini. // Visnyk NBU. – 2000. – #11. Stor. 4-6.

8. Andrianov V. Inflyatsiya i metody ee regulirovaniya //Marketing. - 2000. - № 5. - С. 3-13

9. Chershnev Yu.V. Dynamichna model tsyklichnogo rozvytku ekonomiky / Yu.V. Chershnev // Formuvannia rynkovoї ekonomiky. – 2011. – # 25. – S. 415-423

10. Neskorođiev C. Analiz tsin ta inflatsii v khodi «serednoho» tsyklu natsionalnoi ekonomiky (1999–2012 rr.) / C. Neskorođiev // Visnyk NBU. – 2014. – # 1. – S. 50-54.

11. Materialy ofitsiinoho сайtu Natsionalnogo banku Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: www.bank.gov.ua/.

12. Kudrytska Zh.V. Olekh O.O. Osnovni shliakhy pidvyshchennia diievosti mekhanizmu inflatsiinoho rehuliuвання v Ukraini. [Tekst] / Zh.V. Kudrytska, O.O. Olekh // Ekonomika i suspilstvo. – Kvitен 2017. - #9. Rezhym dostupu do zhurnalу: www.economyandsociety.in.ua.

13. Kudrytska Zh.V. Analiz problem, poviazanykh z doslidzhenniam kursu natsionalnoi valiuty Ukrainy // Modeli upravlinnia v rynkovii ekonomitsi: Zb. nauk. pr. Zah. red. ta peredmova Yu. H. Lysenka; Donetskyi nats. un-t. – Donetsk: TOV «Tsyfrova typhrafiiia», 2014. – Spets. vyp. – 334 s. S. 90-101.

REFERENCES:

1. Sazhina M.A. Ekonomicheskaya teoriya: uchebnik dlya vuzov [Tekst] / M.A. Sazhina, G.G. Chibrikov. – 2-e izd., pererab. i dop. – M.: Norma, 2007. – 672 s.

2. Shapovalov A. Systemni osoblyvosti rozvytku inflatsiinykh protsesiv v Ukraini // Visnyk Natsionalnogo banku Ukrainy.– 2007.– #12. – S. 3–7.

Kudrytska Zh.V.

Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Economic Cybernetics
National Aviation University

Riznyk V.V.

Master
National Aviation University

STUDY OF ECONOMIC FLUCTUATIONS ON THE SOCIO-ECONOMIC SYSTEM

One of the most important tasks facing the government of Ukraine today is to stabilize the economic processes of the national economy. Therefore, at the present stage of economic development in Ukraine is an extremely important issue of manifestations and patterns of inflation in Ukraine.

Indicators of inflation affecting all socio-economic, financial and banking policy. It is reasonable to examine general inflation, considering the time, the impact of other economic factors, inflation expectations, etc., and therefore Methods article is to research and identify patterns of inflation in Ukraine in terms of recurrence.

During inflationary process it is advisable to understand the process of a gradual increase in prices in the economy. The development of the inflationary process is two historical phases: the first of them the rate of depreciation of paper money behind the growth rates of pulp, so disorganizing impact of inflation on production, trade, credit and currency appears not yet fully; the second stage of the inflationary process accelerated sharply, the growth of social production are beginning to lag behind the depreciation of paper money and inflation overflow channels of monetary becomes apparent.

In our country, regularity and one reason for rising inflation is a dollarized economy. The dollar has long been a parallel in the national economy in the hryvnia currency and serves as money.

Today in Ukraine has become such a characteristic pattern of inflation, as fear and panic of the population as to what the national currency will soon completely lose its purchasing power.

The world, including the European experience shows that effective tools to combat the recession, that does not lead to inflation, are: stimulation from monetary policy lending effective production in the real sector, the use of tools productive emissions, stabilization of the exchange rate after the reform of the monetary and exchange and banking regulation aimed at balancing the foreign exchange market.